

Kondimizdə - Basarkeçər rayonunun Nərimanlı kəndinin ortasında böyük xristian qəbiristanlığı var idi. Kand evləri bu qəbiristanlığının ətrafında yerləşirdi. Qəbir daşlarının üzərində müxtəlifləçülü bir-birinə bənzəyən xac işarələri var idi. Kondimizdə ancaq azərbaycanlılar yaşayırırdı. Əhalinin hamisini müsəlman-türk olmasına baxmayaraq, xristian qəbirlərinə heç kim toxumurdu. 1970-ci illərin əvvəlləri idı, kənddə yeni məktəb tikiləcəyi barədə söhbət gəzirdi. Cüntki əvvəlki məktəb köhnəlmışdı və şagirdlərə kifayət etmirdi, dərsləri iki, bəzən də üç növbədə keçmək məcburiyyəti yaranmışdı. Qişda isitmə sistemi isə kömür sobaları ilə təmin edildi. Ona görə də yeni məktəbin tikilməsi hər kəsin ürəyincə idi. Lakin... Yaxın əvvəlində kəndə ermənilər tarşındən bir neçə ekskavator və buldozerlər götürüldü. Bu texnikalar qısa müddətdə kəndin ortasında ki xristian qəbiristanlığını başdan-başa qazdırılar, bütün qəbirlər yox edildi, qəbir daşlarının bir qismını maşınlarla apardılar, bir qismini basdırıldılar, parçalanmış hissələrini isə tiksintidə və hasarlarda istifadə etdilər. Məktəbinasının ölçüsündən qat-qat böyük olan qəbiristanlıq tamamilə silindi. Biz uşaqları maraqlı ilə bu prosesləri izləyirdik. Ekskavatorların qazdığı cuxurlarda saxsı qablar, küpler, metal zinət əşyaları və təbii ki, insan sümükləri ortaya çıxırdı. Atam Yusif Bayramov kənd məktəbinin tarix müəllimi idı, qonşular tez-tez məsləhətləşmək üçün ona müraciət edirdilər. Qazıntı gedərkən qonşumuz Cəlal əmi atama yaxınlaşmış soruşdu ki, "Ay Yusif müəllim, bu ermənilər necə xristiandırlar? Biz müsəlman olsaq da, bu xristian qəbirlərinə toxunmadıq, illərən qoruduq, amma bunlar qəbiristanlığı dağıdırılar. Bu insanlığa yararsız axı. Bəyəm bu böyüklükdə kənddə məktəb üçün başqa yer tapılmadı ki, xristian qəbiristanlığında məktəb tikilir? Özü də məktəbə yetəcək qədər yox, bütünlükda həmisini dağıdırılar. Atamın cavabı çox qısa oldu: "Cüntki özlərininki deyil, bu erməni qəbiristanlığı deyil". Cəlal əmi yenə sualları yağırdı: Nolar ki, özlərinin olmasın, qəbiristanlıq hamı üçün müqəddəsdir, onu dağıtmak olenlərin ruhuna hörmətsizliyidir. Kənd camaaṭının coxu buna yaxşı baxır axı". Atam yenə qısa cavab verdi - "yaxşı hal deyil əlbəttə, lakin bu göstəriş Ermənistən rəhbərliyindən gəlib".

Qərbi Azərbaycanlıların gerçek kimliyini qaytarmasaq, acı tarix təkrarlanın bilər

quzularımızı otarırdıq. Demək olar ki, bu təpələrdəki hər daşı, qayani, kolu əzbər biliirdik. Bir gün həmin təpələrə bir neçə erməni gəldi və dedilər ki, biz geoloqlarıq, burada neft yataqları axtaracağıq. Qayalıqları çox olan təpələrin birini və ətəyindəki ceyilliyi işarələdirlər, burada bir neçə müddət heyvan otarmağa icazə vermədilər. Neft tapmadılar. Onlar getdikdən sonra təpələrdə gedəndə gördük ki, qayaların üzərində xaç işarələri döyüllüb. Bu hekayəni bir neçə yerde danışdım, demək olar ki, tanıdığım və tanımadığım hər kəs buna bənzər hadisələrin onların da kəndində baş verdiyini söyləyirdilər.

dağıdırılar? Qayalara niyə xəç işaretləri
həkk edirlər? - suallarının cavabını uşaqlıq
zəkamlı tapa bilmirdim. Ta ki, 1986-ci ilə
qədər. Tibb Universitetini yeni bitirmişdim.
SSRİ-nin her yerinde olduğu kimi, Bakıda
da milli məsələlər gündəmə gəlməyə baş-
lamışdı, milli tariximizə maraq artmışdı.
Maşallah Xudubəyli ilə görüşdüm və tarixi-
mizlə əlaqədar yaxşı kitabın çıxdığını, lakin
çox çətin tapıldığıni söylədi. Kitaba mara-
ğım yarandı və xahiş etdim ki, mənə bu ki-
tabın tapılmasında kömək etsin. Çox keç-

türklərlə birlikdə dostcasına yaşadıqları dövrlərdə (ermənilər bizlərə azərbaycanlı demirdilər, türk deyirdilər). Uşaqlıqdakı suallarımın cavabını tapdim, lakin yeni suallar ortaya çıxdı: erməni-

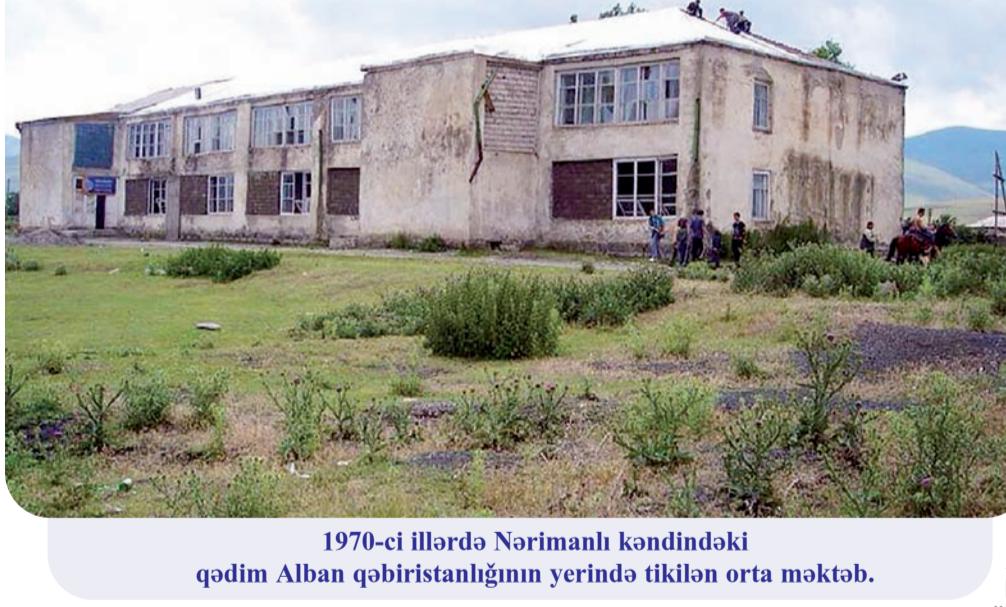
Bu sualları cavablamaq üçün bugünü-müzə nezər salaq.
Son illər regionumuzda və dünvada bas-

Son iller regionumuzda ve dünyada baş veren bir çox hadisələr gələcəyimiz üçün düşünməyə, yaşamaq və inkişaf üçün stratejiyi tənzim etməyə kömək etməyi təklif edir.

teji planlar qurmağa məcbur edir. İlk növbədə 2020-ci ilde Zəferlə biten, xalqımızı məğrur xalqlar, ordumuzu qalib ordular, sərkərdəmizi müzəffər sərkərdəmizi qalib etmək üçün təşəkkürümüzü təsdiq etmək istəyirik.

lər, dostlarımızı sadıq dostlar, ölkəmizi güclü ölkələr cərgəsinə qatan 44 günlük II Qarabağ müharibəsi bizim güclü inamımızı və potensialımızı ortaya çıxardı. Bu göstərdi ki, xalqımız, ordumuz, dövlətimiz, liderimiz və dostlarımız bir yumruq kimi birləşərək ən çətin və hellolunmaz hesab edilən problemləri həll edə bilər, haqqını, hüququnu qoruya bilər, ən güclü rəqiblərinə qalib gələ bilər.

İkinci önemli hadisə hazırda dünyada

h müellim kitabı tapdı ve
ti verdi. Kitab Fəridə Məm-
gedən proseslərdir. Bu gün dünya y-
zənə doğru gedir. Çoxsaylı proq-

ческая история и историческая география Кавказской Албании" (Qafqaz Al-baniyasının siyasi tarixi və tarixi coğrafiyası) adlı monoqrafiyası idi. Kitabı birnəfəsə oxudum ve qədim tariximizlə elaqədar dərsliklərimizdə yazılınlardan dramatik şəkil-də fərqlənən məlumatlar aldım. Monoqrafiyada verilən şəkillərdəki Alban xəçlərinin kendimizdəki daşlardır olan xəçlər eyni olduğunu gördəm. Göyçədə ilk xristianlığı qəbul edən qıpçaq türklərinin yaşadığını və qədim Alban tarixi barədə yazılan kitabın yalnız erməni dilində yazılmış variantının əlimizdə qaldığını oxuyanda heyrətləndim. Həm də sevindim. Çünkü uşaqlıdan bəri axtardığım bəzi sualların cavabını tapmışdım. Ermənilərin mehv etdiyi kendimizdəki qəbirisitanlıq xristian inancı qıpçaq türklərinin imiş. Ermənilər Qafqazın qədim xalqlarından olduqları barədə saxta tarix yaratmaq üçün Alban tarixini, abidələrini, izləri-ni məhv edirləmiş, Alban kitablarını ermə-

olacağı bəlli deyil - təkqütbümü, çoxqütbülmü, çoxmərkəzlimi və ya başqasımı olacağrı məlum deyil. Lakin bir cəhət birmənəli olaraq məlumdur ki, yeni düzəndə öz potensialını eməkdaşlıqlara yönəldən və bu istiqamətdə mübarizə aparan xalqlar layiqli yerini tuta biləcək və inkişaf edəcək. Gündünümüzdə Azərbaycanın bütün dünya ölkəleri ilə, o cümlədən region ölkəleri ilə, Qərbin, Uzaq və Yaxın Şərqiñ eksər ölkələri ilə, Türkdilli ölkələrlə hərtərəfli eməkdaşlıq imkanları yaranmışdır və ölkə rəhbərliyi də bu sahədə ciddi fəaliyyət göstərir. Diger tərəfdən coğrafiyamız və energetik resurslarımız ölkəmizə Şərq-Qərb və Şimal-Cənub istiqamətlərində qlobal enerji və kommunikasiya qovşağına çevrilmə imkanı yarat-

Belelilikle, bir tərəfdən güclü potensialımız, digər tərəfdən isə yaranmış qlobal şərait ölkəmizin inkişafı və dünyada öncül dövlətlər sırasına qatılmaq üçün imkan yaradır.

leyişimizə əngəl olan bir problem var. Bu problem, dünyada qəbul edilən sağlam rəqabət deyil, bu problem qonşumuz tərəfindən yaradılan münaqışdır. Son 100 ilin tarixinə baxsaq, görürük ki, hər dəfə Azərbaycan inkişaf mərhələsinə qədəm qoymaq istəyəndə ermənilər tərəfindən bize qarşı aqressiyalar başladırlar, yeni işğallar, qırğınlar, terrorlar, soyqırımlar və talanlar törədirlər. Neticədə ölkəmizin inkişafı istediyimiz səviyyədə getmir, zəifləyirik, xarici təsirlərə boyun əyməyə və güzəştərlərə getməye məcbur oluruq. Məsələn, 1918-ci ilde Azərbaycanın müsteqil dövlət olmaq imkanı eldə edərkən ermənilər Qərbi Azərbaycanda, Bakida, Şamaxıda, Qubada, Qarabağda qırğınlar, soyqırımlar, talanlar və deportasiyalar törədildilər, neticədə biz

Dünya müharibəsindən sonrakı ilk illərdə digər ölkələr kimi bizim də inkişafımıza şərait yaranmışdı, lakin 1948-1953-cü illərdə yüz minlərlə azərbaycanlı Qərbi Azərbaycandakı dədə-baba yurdlarından sürgün edildilər. Nəticədə, köçürünlənlərin böyük qismi müxtəlif infeksiyon xəstliklərdən həlak oldu, həm ölkəmizdə humanitar böhran yarandı, həm də inkişaf edə bilmədik. Nəhayət, SSRİ-nin dağıılması ərəfəsində Azərbaycan üçün də müstəqillik və inkişaf etmək üçün yenidən imkan yaranarkən bədnam qonşularımız yenə eyni ssenari ilə münaqişə yaratdırılar. I Qarabağ müharibəsini başlatdırılar, Xocalı, Ballıqaya soyqırımları, Zengibasar, Sisian, Basarkeçər, Topxana, Sumqayıt, Baki, Yevlax terrorlarını, 20 Yanvar faciesini törətdilər. Yenə də bənzər nəticə. 1988-ci ilde Qərbi Azərbaycandan, 1991-1993-cü illərdə isə Qarabağdan ve Şərqi Zəngəzurdan 1 miliona yaxın həmvətənlərimiz dədə-baba yurdlarından qaçqın düşdü və torpaqlar işğal olundu. Minlərlə şəhid verdik, minlərlə insanımız əsir düşdü. Ölkədə xaos başlandı. Xalqımız və dövlətimiz inkişafa fokuslanmaq yerinə qaçqın və xaos problemləri ilə məşğul olmaq məcburiyyətində qaldı, zəif düşdü və təbib ki, güzəştərlə getməyə məcbur oldu. Bu gün də eyni ssenari görünürlər.

Ermənilərin bəzə qarşı münasibəcərinin səbəbi nədir və biz bunun dəfələrlə təkrarlanmasının qarşısını niyə ala bilmirik? Baş verən hadisələrin təhlili göstərir ki, erməni münaqışələ-

terini gösteren ki, ömrini manşetlerinin təkrarlanmasıının səbəblər təkcə ermənilər və onları dəstekləyənlər deyil, əsas səbəblərdən biri də dünya ictimaiyyətinin və bizim erməniləri doğru-düzgün tanıya bilməməyimizdir.

1800-cü illerde Qarabağ gəlib bir yerdə toplaşdırılar və 1918-ci ildə müharebə və soyqırımları törətdilər. Lakin ermənilər 200 il ərzində xalq ola bilmədilər və buna cəhd də etmədilər. Xalq olmaq üçün vacib şərtlərdən biri digər xalqlara qarşı xoşgörüdüür, tolerantlıqdır. Ermənilər aralarındaki və ətraflarındaki digər xalqlara qarşı nifret, deportasiya və assimiliyasiya siyaseti yürüdürlər və bu gün de davam etdirirlər. Neticə göz qabağındadır - Ermənistən monoetnik ölkədir,

ermənilərdən başqa heç bir millət yoxdur. Ermənilər dövlət də qura bilmədilər. Dövlət olmaq üçün mütləq şərtlərdən biri sərhədinin olmasına yönəldir. Ermənistən sərhədi bəlli deyil, 1918-ci ildə də, 1920-ci ildə də, 1988-ci ildə də, 1991-ci ildə də, 2000-ci illərdə də, bu gün də sərhədi məlum deyil. Diger bir beynəlxalq baxışa görə ermənilər Qarabağda yaşayan ermənilərə yüksək status almaq üçün mübarizə aparırlar. Lakin hələ SSRİ dövründə ermənilərin Qarabağda yüksək statusu var idi. Bu statusu özləri 1988-ci ildə leğv etdilər. Həmçinin, 1994-2020-ci illər ərzində dəfələrlə danişıqlar aparıldı, torpaqlarımızın dinc yolla qaytarılması müqabilində ermənilərə status verilməsi müzakirə edildi. Lakin hər dəfə de məhz ermənilər bündən imtina et-

(davamı növbəti saylarımızda)